

GTAMP: 14.25.01
ӘОЖ 373.1

DOI 10.47649/vau.2021.v62.i3.05

А.Д. Ансабаева^{1*} , Г.С. Майлыбаева¹ ¹ І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті
Талдықорған қ., 040009, Қазақстан Республикасы
*e-mail.ru: aynuransabayeva@gmail.com

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ТӘРБИЕЛЕУ ҮРДІСІНДЕ ОТБАСЫ МЕН МЕКТЕПТІҢ ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСТІГІ

Андатпа. Қазіргі отбасылар сапалы жаңа және қайшылықты әлеуметтік жағдайда дамуда. Бір жағынан, қоғамның отбасы проблемалары мен қажеттіліктеріне бет бұруы байқалады, бала тәрбиесіндегі оның маңыздылығын нығайту және арттыру үшін кешенді мақсатты бағдарламалар жасалып, жүзеге асырылады. Екінші жағынан, отбасылық проблемалардың шиеленісуіне әкелетін процестер байқалады. Бұл, ең алдымен, көптеген отбасылардың өмір сүру деңгейінің төмендеуі, балалардың психикасына теріс әсер ететін ажырасулар санының өсуі, толық емес және бір балалы отбасылар санының көбеюі. Демек, қазіргі қиын жағдайда отбасына мектеп тарапынан жүйелі және білікті көмек қажет. Мұғалімдер мен ата-аналардың өзара әрекеттесу үрдісінде ғана оқушының жеке басын дамыту мәселесін сәтті шешуге болады. Қазіргі мектептің міндеті – отбасында адамға деген қызығушылықты сақтау және дамыту. Тәрбиешілер ата-аналарға баланың табиғи келбетін көруге көмектесуі керек. Оның дамуын байқауға үйрету. Ағымдағы өзгерістердің заңдылықтарын түсіну. Осы негізде ғана отбасы мен мектептің оқу мен тәрбие процесінде тиімді өзара әрекеттесуі мүмкін.

Бұл мақалада зерттеулерге талдау жасалынып, оқушыларды тәрбиелеу бойынша отбасы мен мектептің бірлескен жұмысының негізгі мәселелері, проблемалары айқындалды, осы өзара байланыстың мақсаттары, міндеттері, мүмкіндіктері, бағыттары, педагогикалық шарттары, мазмұны мен нысандары анықталды.

Негізгі сөздер: өзара әрекеттестік; тәрбие; мектеп; отбасы; бала; ата-ана; қоғам; педагогикалық жағдайлар, бірлескен жұмыс.

Кіріспе. Бұл елдің саяси және экономикалық өміріндегі өзгерістерге байланысты. Ата-аналар материалдық әл-ауқатқа назар аударуға мәжбүр, яғни ол отбасындағы қарым-қатынасқа аз уақыт жұмсайды. Нәтижесінде жақын адамды түсінумен байланысты эмоционалды компонент өзара әрекеттесуден шығарылады. Рөлдік ойын айтарлықтай нашарлады, өйткені отбасыларда, әдетте, бір бала. Ажырасу саны артты. Бұдан шығатын қорытынды: мектеп отбасының дамуына ықпал етуі керек. Оқушының жеке басын дамытуға бағытталған жұмыс оқушылардың ата-аналары оқыту мен тәрбиелеу процесіне қатысқан жағдайда ғана тиімді болады. Отбасының тәрбиелік функциясы өте маңызды. Ұжымға келген бала қандай да бір жолмен ата-аналар қойған құндылықтарды таратады.

Қазіргі мектеп қоршаған әлемді тануға, өзін-өзі тану және өзін-өзі басқару саласында саналы шығармашылық дағдыларын игеруге және дамытуға, өмірдің барлық қайшылықтарын түсінуге, кез-келген мәселенің шығармашылық шешімін табуға қабілетті тұтас тұлғаны қалыптастыру міндетіне ие. Бұрынғы әдістердің ескіруі жастарды оқыту мен тәрбиелеуде жаңа ізденістерді талап етеді.

Оқушының мектептегі тәрбиесі мен отбасындағы тәрбиесі – бұл біртұтас, ажырамас үрдіс. Мектептегі балаларды оқыту мен тәрбиелеудің бірінші жылынан бастап ата-аналарды педагогикалық процеске қатысушы ету өте маңызды. Бастауыш мектеп кезеңінде ата-аналар мен отбасылық атмосфера балалардың дамуындағы маңызды факторлар болып табылады. Кейбір ата-аналарға балаларға көмектесу үшін мұғалімнің тиісті дайындығы мен келісімі қажет болуы

мүмкін. Өз кезегінде мектеп мұғалімдері олардың сыныптағы жұмысы ата-аналардың белсенді қатысуынсыз үлкен нәтиже бермейтінін түсінуі керек.

Бала үшін отбасы - алғашқы әлеуметтік шағын орта. Баланың дамуына оның үлкен ықпалы даусыз. Алайда, барлық отбасылар өз балаларына әсер ету мүмкіндіктерінің бүкіл кешенін толық емес көлемде іске асырады. Себептер әртүрлі: бір отбасы балаларын тәрбиелегісі келмейді, басқалары-тәрбиелей алмайды, үшіншісі - оның не үшін қажет екенін түсінбейді. Бұл жас отбасы ата-аналардан бөлек өмір сүруге тырысатынымен, кіші інілерімен және қарындастарымен қарым-қатынас тәжірибесі жоқтығымен, отбасы тәрбиесі дәстүрлерінің тәжірибесі ұмытылғанымен тереңдей түсуде. Мұның барлығы отбасында бала тәрбиесінің мәселесіне және қоғамда баланың әлеуметтенуінің қиындықтарына әкеледі. Бала білім беру ұйымының жағдайына түскен кезде, бейімделу кезеңін жеңілдету және әр білім алушының әлеуетін ашуға ықпал ету үшін, ата-аналар мен педагогтар арасында баланы тәрбиелеу мен оқыту процесінде сабақтастықты ұйымдастыру өте маңызды [2,34].

Зерттеушілер Г.Байдельдинова, Н.Тригубова, И.Лысенко, Б.Мұқанова, А.Капенова, А.Шумебаева, Г.Сейдалиева, К.Құмаржанова, Ж.Торыбаева адамның туғаннан бастап толық кемелдікке дейін қалыптасуы генотиппен мұраға қалған даму бағдарламасын оңтайлы іске асыруға жәрдемдесетін әлеуметтік ортаның ықпалына байланысты екенін әділ көрсетеді [1,65]. Бұл бағдарламаны жүзеге асыруда отбасы ортасы маңызды рөл атқарады, себебі ол ағзаның тұқым қуалаушылық факторларын түсінуге жақын. Сондықтан қазіргі уақытта рухани және мәдени мұраны жаңғырту кезеңінде халықтың адамгершілік байлығының шоғырлануы ретінде отбасына сүйену қоғамның объективті қажеттілігі болып табылады.

Бүгінгі таңда педагогтар мен дидактиктер ата-аналар мен педагогтардың өзара әрекеттесуінің қажеттілігі туралы көбірек айтады. Дегенмен, қалыптасқан жағдайда қарым-қатынастың үйлесімсіздігі байқалуда. Бұл үйлесімсіздік негізінде жеке өзара әрекеттесу ерекшеліктері де, отбасыларға педагогикалық үдерістің белсенді қатысушылары болуға кедергі келтіретін қалыптасқан алдын алу жүйесі де жата алады.

Жоғарыда айтылғандар мектеп пен отбасының өзара қарым-қатынасын ұйымдастыру қажеттілігі, олардың тәрбиелеу қабілеттерінің жоғарылауына ықпал етіп, бұл мәселені теориялық педагогика шеңберінде пысықталмауы арасындағы басым қайшылықты анықтауға мүмкіндік берді.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Қазіргі уақытта отбасы мен мектептің өзара әрекеттесуі жан-жақты сипатқа ие болған кезде, олардың бірлескен қызметі арнайы оқыту нысанына айналып отыр. (Г. В. Алферова, В. Н. Белоногова, Ю. С. Бродский, Л.Ц. Ваховский, И. В. Власюк, Т. Ю. Гущина, Ш. М. Дундуа, Е. Г. Замолоцких, Н. Е. Қожанова, Л. Н. Константинова, В. Ю. Коровкин, И. В. Крупина, А. К. Миноваров, В. А. Миславский, Л. А. Николенко, Е. Панова, Н. И. Стрекалова, И. А. Хоменко, О. А. Шостакович және т.б.). Олардың іс-әрекетінің педагогикалық аспектісі мектеп пен отбасында тәрбиелеу жағдайын жасауды, балаларға қойылатын талаптардың бірлігін, бір-біріне қайшы келмейтін тәрбиенің әдістері мен тәсілдерінің алуан түрлілігін шебер пайдалануды көздейді [4, 49].

Қазақстанда отбасы мәселелерін зерттегендер: Х.Арғынбаев, Ж.Б.Қоянбаев, К.Бейсенбаева, М.Тажин, Б.Аяғанова, М.Т.Баймұқанова секілді ғалымдардың еңбектерін атауға болады.

Жалпы алғанда, отбасын зерттеу бірнеше бағытта жүргізілді:

- отбасы мен некенің туындауын және қоғамда дамуын зерттеу Дж.Ф.Мак-Ленанд, Л.Морган, Г.И.Бахофен, Ф.Энгельс, Ю.И.Семенов М.Мид және басқалары;

- отбасы мен некенің типтері мен түрлерінің дамуын зерттеу И.В.Гребенников, С.В.Ковалев, В.П.Меньшутин және басқалары;

- отбасы мүшелерінің өзара қарым-қатынасы психологиясының мәселелері С.В.Ковалев, Л.В.Ковалева, А.И.Кочетов, В.Сатир, А.Я.Варга, И.В.Гребенников, Ю.И.Семенов, С.Д.Лаптенюк, А.М.Нечаева т.б.;

- отбасының тәрбиелік мүмкіндіктерін анықтау, отбасылық тәрбиенің әдіс тәсілдерін жасау Ю.П.Азаров, П.Ф.Лестгафт, А.С.Макаренко, В.А.Сухомлинский және басқалары.

- отбасы тәрбиесін жетілдірудегі мектеппен байланыс жасау жұмыстары Г.Байдельдинова, Н.Тригубова, И.Лысенко, Б.Мұқанова, А.Капенова, А.Шумебаева, Г.Сейдалиева, К.Құмаржанова, Ж.Торыбаеваның және т.б. [75-83] зерттеулерінде.

Отбасымен өзара іс-әрекеттің әлеуметтік-педагогикалық аспектілерін қарастырған шетелдік зерттеушілердің арасында Д. Адамс, Ф. А. Дистервег, Дж. Дьюи, Д. Сноу, М. Ричмонд және т. б. атауға болады.

Заманауи оқушы өмірде өз орнын табуға және табысты болуға ұмтылады. Педагогтар мен ата-аналардың міндеті осы жолда оны қолдау, оған қалыптасуға көмек көрсету болып табылады. Ата-аналар мен педагогтардың баланың мүддесінде қызметі тек қана олар одақтас болған жағдайда ғана табысты болуы мүмкін, бұл оларға баланы жақсы білуге, оны әртүрлі жағдайларда көруге және осылайша ересектерге балалардың жеке ерекшеліктерін түсінуге, олардың қабілеттерін дамытуға, өмірлік құндылықты бағдарларды қалыптастыруға, мінез-құлқындағы жағымсыз қылықтар мен көріністерді жеңуге көмектеседі. Ол үшін көп немесе аз білетіндердің болуы емес, керісінше бір мақсатпен біріктірілген іздеушілер бар бірлескен қызмет, конструктивті қатынастар, ортақ болмыс өрісін құру қажет [5, 25].

Біз отбасындағы және мектептегі тәрбие үрдісінің барлық көріністері ересектер мен балалар арасындағы ынтымақтастық, адамгершілік, жалпы қамқорлық пен сенім қарым-қатынасында құрылуы тиіс деп есептейміз. Бұл қатынастар, өз кезегінде, тәрбиенің тиімділігін арттыру ісінде шешуші болып табылады.

Әдебиетті теориялық талдау, бізге, отбасын гуманизациялау – отбасылық тәрбиенің маңызды компоненті деп түсіндіреді. Негізінен, бұл отбасылық өмірдің тәртібін адамгершілік ретке келтіру мен ата-аналар мен балалардың өзара әрекеттесуге деген тілегі негізінде іс-әрекеттерінің келісілуі.

Тәрбие үдерісін ізгілендіруді арттыруға халық педагогикасының мүмкіндіктерін қолдану мен әсері ықпал етеді. Халық педагогикасында ұлттық мәдениет құбылысы ретінде тарихи тұрғыдан қандай да бір халық қабылдаған дүниетанымның, діннің көптеген ережелері біріктірілген [6,87].

Мектеп қазіргі уақытта ата-аналарға алғашқы көмек көрсетуге, балаларды отбасында дамыту мен оқытудың күрделі мәселелерінде қолдау көрсетуге, ата-аналарға отбасылық байланыстарды дамытуда өз рөлін сезінуге, баланың психикалық, дене және адамгершілік денсаулығына қамқорлық жасауға, оның тұлғасын дамытуға (зияткерлік, эмоциялық, сезімталдық тұрғысынан) барынша нақты мүмкіндік береді. Бір сөзбен айтқанда, жоспарлы ұйымдастырылған үдеріс кезінде, оны іске асыруға қатаң орнатылған жағдайда, оқу мекемесінде ата-аналармен жұмыс ата-аналардың психологиялық-педагогикалық мәдениетін қалыптастыру мен жетілдіруді тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік береді [7, 91].

Педагогикалық өзара әрекеттестіктің мақсаты - педагогикалық процестің басқа қатысушысын шақыру немесе ынталандыру, тоқтату немесе тежеу. Біздің зерттеуіміздің контекстінде өзара әрекеттестік субъектілері ата-аналар, балалар мен мұғалімдер қарастырылады. Олардың әрқайсысы өз бағыттылығымен сипатталатын басқаларға қатысты белгілі бір позицияны алады [8,112].

Өзара әрекеттестіктің белсенді әдістері отбасының әлеуетін ашуға ықпал ететін болады. Мереке, қуаныш, көңілді, бірлескен қарым-қатынас сезімін беретін іс-әрекеттер балалар мен

ересектер естеліктері ұзақ сақталып тұрады, ал жағымды эмоциялар барлығына маңызды. Мұғалімнің толық емес немесе проблемалы отбасынан шыққан оқушылармен жұмысы үлкен маңызға ие [9, 25].

Мектеп пен отбасының өзара әрекеттестігінің жаңа концепциясының негізінде балалардың тәрбиесіне ата-аналар жауапты, ал барлық басқа әлеуметтік институттар олардың тәрбиелік іс-әрекетін толықтыруға, бағыттауға, қолдауға, көмек көрсетуге шақырылады деген идея жатыр [10, 83].

Отбасы тәрбиесінің басымдығын тану отбасы мен білім беру мекемелерінің жаңа қатынастарын талап етеді. Осы қатынастардың жаңалығы "ынтымақтастық" және "өзара әрекеттестік" ұғымдарымен айқындалады. Білім беру ұйымы мен отбасының өзара әрекеттестігі негізінде жеке мүмкіндіктері мен қабілеттерін ескере отырып, әрекеттесіп отырған тараптардың бір-біріне құрметпен қарауын, серіктестердің көзқарасының теңдігін болжайтын педагогтар мен ата-аналардың ынтымақтастығы жатыр.

Ата-аналармен өзара әрекеттесудің негізгі бағыттары:

I бағыт - педагогикалық білім.

II бағыт - мектеп мамандарын тарту: психолог және әлеуметтік педагог.

III бағыт - мұғалім ұйымдастыратын ата-аналар мен балалардың практикалық бірлескен іс-әрекеттері.

Бірінші бағыт - ата-аналарға білім беру, әр түрлі мәселелер бойынша қажетті ақпарат беру. Мұғалім ата-аналарға мектептің тұжырымдамасы туралы, оның педагогикалық тұжырымдамасы туралы, білім беру әдісі туралы, осы оқу жылына оқушылардың жеке дамуының мақсаттары мен міндеттері туралы, сондай-ақ баланың рухани даму барысы туралы, оның оқу іс-әрекетінің ерекшеліктері, қабілеттерімен анықталатын топтағы қарым-қатынастары, оқытудағы қазіргі жетістіктері.

Екінші бағыт мектеп мамандарын тартуға байланысты: әлеуметтік педагогтар мен психологтар. Бастауыш сынып мұғалімінің әлеуметтік педагогпен және психологпен бірлескен жұмысы:

- ата-аналардың психологиялық-педагогикалық құзыреттілік деңгейін арттыру;
- бала бірінші сыныпқа қадам басқан кезде және білім берудің жаңа сатысына көшкен кезде әлеуметтік осал отбасыға білім беру маршрутын таңдауда көмек көрсету;
- тәуекел тобындағы оқушылар арасындағы оқу мен қарым-қатынас кезіндегі қиындықтардың алдын алу және оларды жеңу;
- отбасы ішлік қатынас мәселелерін шешуде отбасына көмек көрсету;
- дағдарыстық жағдайларда отбасына көмек көрсету;
- білім берудің барлық кезеңдерінде баланың денсаулығы мен эмоционалды әл-ауқатын сақтауға бағытталған кешенді іс-шараларды ұйымдастыру және жүзеге асыру.

Үшінші бағыт - мұғалім ұйымдастырған ата-аналар мен балалардың практикалық бірлескен қызметі. Ата-аналар мен балаларды ортақ іске тарту бойынша іс-шаралар жоспарланып, жүзеге асырылады, болжайды. Осындай өзара әрекеттесу формаларының бірі - жобалық қызметті ұйымдастыру.

Жоба - бұл күрделі іс-шара, оған қатысушылар автоматты түрде: ұйымдастырушылар арнайы жариялаған дидактикалық тапсырмаларсыз олар өмірдің әр түрлі салалары туралы жаңа түсініктер мен идеяларды игереді (Е.С. Евдокимова). Жоба (лат. - «алға лақтырылған»), сондықтан жоба әрдайым кез-келген практикалық мәселелерді шешуге бағытталған. Нақты мәселе шешіліп жатыр. Жоба - бұл бірлескен іс-әрекеттерді ұйымдастыру тәсілі, көзқарастарды, идеяларды, тәсілдерді, ортақ мақсатқа жету құралдарын келісу. Педагогикалық сөздікте жобалау

болашақтағы іс-әрекеттің моделін құру ретінде түсіндіріледі, ол кезең туралы, пәннің бастапқы позициядан қалағанға мақсатты өзгеру кезеңдері туралы идеяны және әрекет кезеңі ретінде:

1. Жобаланатын нәтиженің сапалық және уақыттық параметрлерін, оның мүмкін болатын нұсқаларын анықтау.

2. Қызмет нәтижесін алуға қажетті модель құру (бірнеше модель болуы мүмкін).

3. Іс-әрекеттер мен аралық бақылау құралдарын жүзеге асыруға қажетті құралдарды анықтау;

4. Іс-әрекеттерді жүзеге асырудың моделін құру (іс-әрекет субъектісінің ерекшеліктерін ескере отырып, интеллектуалды, коммуникативті, басқарушылық, эмоционалды және т.б.).

Балалар мен ата-аналар бағдарламаға материалдар дайындайды және осы материалдың қорғалуын қамтамасыз етеді. Бүгінгі күні ата-аналар оқушыларға, тіпті бастауыш мектепте де, толыққанды ғылыми презентацияларды дайындауға көмектеседі.

* казино

* демалыс күндеріндегі көрмелер

* театрлық жұма

* қызықты адамдармен кездесу

* мерекелер

* отбасылық газет, журнал шығару

* үй оқырмандарының күнделіктерін жүргізу

* серуендеу және басқалары

Бұл бағыт мектеп мамандары өткізетін іс-шараларды талдаудан тұрады.

Өзара әрекеттесудің белсенді әдістері отбасының әлеуетін ашуға көмектеседі. Мерекелік, қуанышты, көңілді, бірлескен қарым-қатынас сезімін беретін іс-әрекеттер балалық шақ пен ересектер туралы естеліктерді ұзақ уақыт сақтайды және жағымды эмоциялар бәрі үшін маңызды. Мұғалімнің толық емес немесе проблемалы отбасылардан шыққан оқушылармен жұмысының маңызы өте зор.

Нәтижелер және оларды талқылау. Жұмыстың бірінші кезеңі - бастауыш мектеп жағдайында ата-аналардың мұғаліммен қарым-қатынасқа түсуін зерттеу болды. Зерттеуге төрт 2 сыныптың оқушылары (100 адам), олардың ата-аналары (100 адам) және 4 бастауыш сынып мұғалімдері қатысты. 2019 жылдың қыркүйегінде ата-аналарға сауалнама жүргізілді, бұл үшін анкета жасалды, бұл ата-аналардың бастауыш сынып мұғалімімен қарым-қатынасқа деген көзқарасын анықтауға мүмкіндік берді. Сауалнама жүргізу үшін шарт қойылды - ата-аналар жиналысында қажетті жауап нұсқаларын белгілеу.

1. Сіз мектептегі оқу іс-шараларын дайындауға және өткізуге қатысасыз ба?

2. Мектеп өз тәрбиеленушілерін тәуелсіз өмірге дайындай ма?

3. Мектепте ата-аналармен жұмыс жолға қойылған.

4. Мектеп белсенді өмірлік ұстанымы бар адамдарды тәрбиелей ме, қоғамдық өмірге қатысу дағдыларын береді ме?

5. Мектеп балаға не беруі керек?

6. Сіз мектеппен өзара әрекеттесуде өзіңізге қандай рөл тағайындайсыз?

Респонденттердің жауаптарын талдағаннан кейін ата-аналардың мұғаліммен өзара әрекеттесуге қарама-қайшы қатынасы туралы айтуға болады. Осылайша, ата-аналардың 21% -ы мектептегі оқу іс-шараларын дайындау мен өткізуге іс жүзінде қатыспайтындығын атап өтті. Ата-аналардың 41% -ы сирек қатысады. Сонымен бірге ата-аналар мектептің ата-аналармен жұмысын жеткілікті деп атап өтті. «Мектепте ата-аналармен жұмыс бар ма?» деген сұраққа ата-аналардың 61% -ы негізінен келіседі және 4% -ы ғана келіспейді. Алайда, егер тәрбиенің мазмұнын талдаумен қатар, өзара әрекеттесудің мазмұнын талдауға жүгінетін болсақ, онда ата-аналар бұл

өзара әрекеттесу неден тұруы керек екенін елестете бермейді. «Мектеп балаға не беруі керек?» сауалнамасына респонденттердің 28% -ы денсаулық сақтау, 35% -ы жалпы адамзаттық құндылықтарға назар аудару, 25% -ы коммуникацияға үйрету, 12% -ы шығармашылық қабілеттерін дамыту деп жауап берді. «Сіз мектеппен өзара әрекеттесуде өзіңізге қандай рөл тағайындайсыз?» деген сұраққа ата-аналардың 48% көмектескісі келеді. Алайда, педагогикалық білім деңгейінің төмен болуына байланысты ата-аналар бұл көмектің не екенін білмейді. Сонымен қатар, ата-аналар жауапкершілік салаларын бөліседі - тәрбие көбіне отбасының меншігіне айналады және тек бірқатар әлеуметтік функциялар бойынша ол мектепке ауысады. Нәтижесінде бірлескен білім беру үдерісінің мәнін жете түсінбеу және мектепке жеке тұлғаны қалыптастыруға көмектескісі келмеу байқалады.

Екінші кезең - ата-аналармен өзара әрекеттесу мәселелері бойынша мұғалімдерге сауалнама жүргізу. Мұғалімдерге арналған сауалнама да құрастырылды.

1. Сіз отбасымен жұмыстың қандай формаларын қолданасыз?
2. Отбасыңызбен өзара әрекеттесу тиімді екеніне сенімдісіз бе?
3. Сіз барлық ата-аналарды мектеп, сынып өміріне тартасыз ба?
4. Сіз оқушылардың ата-аналарымен тығыз байланыстасыз ба?
5. Ата-аналармен жұмыс істеудегі жеке мақсаттарыңызды тұжырымдап, жазып алыңыз.
6. Кәсіби маман ретінде ата-аналардың өзіңізге деген көзқарасын қалай көргіңіз келеді?

Мұғалімдердің жауаптарын талдай отырып, олардың ата-аналармен өзара әрекеттесуге қарама-қайшы қатынасы бар деп айта аламыз. Мұғалімнің отбасымен жұмысының бір түрі - телефон байланысы (3 адам). Мұғалімдердің көпшілігі (3 адам) отбасымен өзара әрекеттесу оң нәтиже беретініне сенімді емес. Сондықтан 3 мұғалім өзара әрекеттесудегі аморфты фактіні атап өтеді - мәселе мұғалімдер ата-аналардың мектеп өміріне қатысуына үйренбегендігінде. Шын мәнінде, мұғалімдердің өздері тәрбиеге емес (3 адам) оқытуға қатысады (1 адам), бұл ата-аналармен өзара әрекеттесуге әсер етеді. Сонымен бірге мұғалімдердің көпшілігі (3 адам) өзара әрекеттесуге мүдделі.

Бастауыш сынып мұғалімі мен оқушылардың ата-аналары арасындағы өзара әрекеттің негізгі бағыты - педагогикалық мәселелер бойынша білім беру. Ата-аналар баласының мектептегі өмірінен хабардар болуы, оның жетістіктері мен қиындықтары туралы, сынып пен мектепте болып жатқан оқиғалар, балалар мен ата-аналардың оларға қатысуы туралы білуі керек. Ата-аналардың хабардарлығы мектепке деген оң көзқарастың қалыптасуына ықпал етеді, баланы әртүрлі позициялардан жақсырақ білуге, алдағы қақтығыстар мен жағымсыз әрекеттердің алдын алуға, отбасы мен мектептің бірыңғай келісілген талаптарын дамытуға көмектеседі, сонымен қатар түрлі мәселелерге қатысуға ынталандыру.

Әрине, мәселелерді бір мұғалім шеше алмайды. Әр түрлі саладағы мамандарды тарту керек: психологтар, әлеуметтік педагогтар, қоғамдық ұйымдардың өкілдері, пән мұғалімдері. Жұмыстың негізгі мақсаты - ата-аналарға психологиялық-педагогикалық көмек және отбасылық тәрбиенің проблемалық жағдайларын шешуде, жанжалды жағдайларды жеңуде және жаман әдеттердің алдын алуда көмек көрсету. Сол бағытта әлеуметтік жағынан аз қамтылған отбасылармен, сондай-ақ қиын өмірлік жағдайдағы отбасына қолдау көрсетуге бағытталған жұмыстар жүргізіледі.

Бастауыш сынып мұғалімінің оқушылардың ата-аналарымен өзара әрекеттестігі отбасыларды тәрбие үрдісіне, танымдық, әлеуметтік маңызы бар іс-шараларға қосуды, бірлескен іс-шаралар жүйесі арқылы әртүрлі және қызықты өмір ұйымдастыруды, ортақ ұжымды қалыптастыруды көздейді.

Ата-аналармен және балалармен өзара әрекеттестік келесі формалар арқылы жүзеге асырылады:

- танымдық іс-шаралар (білімге шолу, пәндер бойынша шығармашылық есептер, ашық сабақтар күндері, ғылым апталары және т.б.);
- еңбек қызметі (кабинетті безендіру, сынып кітапханасын құру, еңбек десанты және т.б.);
- спорттық шаралар (денсаулық күндері, спорттық отбасылық мерекелер, серуендеу, салауатты өмір салтын насихаттауға бағытталған іс-шаралар);
- бос уақыт (мерекелер, концерттер, спектакльдер, фильмдер көру, байқаулар, жарыстар, саяхаттар, серуендер және т.б.).

Кез-келген бірлескен шығармашылық алгоритмге сәйкес ұйымдастырылады және салынады:

- тұжырымдама;
- мақсатты анықтау;
- белсенді жеке қатысуды сұрай отырып, іс-шаралар бағдарламасын бірлесіп талқылау;
- барлығының (балалар, ата-аналар, мұғалімдер) қатысу рөлін, орнын, көлемін балалармен бірге бөлу;
- дайындау және өткізу;
- нәтижелерді талдау және бағалау;
- жаңа шығармашылық бизнесті болжау.

Жас ұрпақты тәрбиелеуде бастауыш сынып мұғалімінің оқушылардың ата-аналарымен өзара әрекеттесуіне бағытталған шараларды жүзеге асыру:

- отбасы мен мектептің өзара әрекетін ұйымдастыруда ата-аналардың белсенді позициясын қалыптастыру;
- балалардың шығармашылық қабілеттерін, танымдық белсенділігін, мектептегі жағымды мотивациясын дамытуға қолайлы жағдай жасау;
- білім беруде отбасы мен мектептің өзара іс-қимыл шеңберін нығайту және кеңейту;
- ата-аналар мен балалар ұжымындағы психологиялық ахуалдың жағымды өзгерістерінің тұрақты динамикасына қол жеткізу.

Бағдарлама жүзеге асырылғаннан кейін ата-аналар мектепке және ата-аналармен өзара әрекеттесу үшін мектеп жүзеге асыратын нысандарға көп көңіл бөле бастады.

Жүргізілген зерттеулердің талдауы көрсеткендей, ата-аналардың көпшілігі (54%) мектеп позициясын қабылдайды, бұл мектеп белсенді өмірлік ұстанымы бар адамдарды тәрбиелейтінін атап өтті.

Ата-аналардың жауаптарын талдай келе, біз мынандай қорытындыға келдік: бастауыш сынып мұғалімдері мен оқушылардың ата-аналары арасындағы өзара әрекеттесу бағдарламасы оң нәтиже берді - ата-аналар мектеппен белсенді қарым-қатынас жасай бастады және бала тәрбиесінде мектептің рөліне қызығушылық танытты.

Екінші кезең мұғалімдер мен ата-аналардың қарым-қатынасын талдау болды. Мұғалімдердің жауаптарын талдай отырып, олар ата-аналарымен қарым-қатынас жасаудың әртүрлі тәсілдерін белсенді қолдана бастады деген қорытынды жасауға болады. Мұғалімдер отбасымен байланысқа көп көңіл бөле бастады, бұл бағдарламаның тиімділігін көрсетеді.

Мұғалімдердің жауаптарын зерттеу нәтижелері ата-аналардың балаларды тәрбиелеу мен оқыту бойынша өзара әрекеттесуге және бірлескен жұмысты ұйымдастыруға көбірек қатысатынын көрсетеді. Әрине, өзгерістер соншалықты үлкен емес, бірақ өзара әрекеттесуге қатысатын ата-аналардың саны артты.

Барлық мұғалімдер бағдарлама жүзеге асырылғаннан кейін ата-аналармен байланыс орнатылғанын атап өтті. Өзара әрекеттесу жақын болды, ата-аналар байланысқа шықты, кейбір мәселелер шешілді. Егер бірінші сауалнама барысында мұғалімдер оқуға ден қойса, бағдарлама жүзеге асырылғаннан кейін тәрбиенің оқумен бірдей маңызы болды.

Осылайша, материалды талдай отырып, мұғалімдер мен ата-аналардың өзара әрекеттесуінде айтарлықтай өсу болды деп қорытынды жасауға болады, бұл балаларды тәрбиелеудегі өзара әрекеттесуге оң әсер етті.

Қорытынды.

Ата-аналар мен бастауыш сынып мұғалімдерінің өзара әрекеттесуін талдай келе, біз ата-аналардың мұғалімдермен педагогикалық өзара әрекеттесуі онша қызықтырмайды және мұғалімдердің өзі де өзара әрекеттесу мүмкіндігіне сенбейді деген қорытындыға келдік. Біздің тәжірибеміз бізге бастауыш сынып мұғалімі мен оқушылардың ата-аналары арасындағы өзара әрекеттесу технологиясын жасауға және жүзеге асыруға мүмкіндік берді. Бастауыш сынып мұғалімі мен оқушылардың ата-аналарының өзара әрекеті үш бағытта жүзеге асырылды: 1. Педагогикалық білім. 2. Мектеп мамандарын тарту: психолог, әлеуметтік педагог. 3. Мұғалім ұйымдастыратын балалар мен ата-аналардың практикалық бірлескен қызметі.

Іс-шаралардың әр түрлі формалары қолданылды: жиналыс-мереке, педагогикалық дайындық, кездесу-конкурс, тақырыптар бойынша шығармашылық есеп, пікірталас клубы, ата-ана-оқушы конспектісі. Екінші бағыт шеңберінде келесі формалар қолданылды: дәріс элементтерімен пікірталас, дөңгелек үстел, семинар кеңесі, әңгіме. Үшінші бағытты жүзеге асыра отырып, келесілер жүзеге асырылды: экскурсия, саяхат, демалыс-жарыс, спорт фестивалі, ойын бағдарламасы. Сонымен қатар, ұжымдық шығармашылық жұмыс, фотокөрме ұйымдастырылды, кеңсе безендірілді, портфолио құрылды. Технологияны жүзеге асырғаннан кейін біз екінші сауалнама жүргіздік, онда мұғалімдер мен ата-аналардың өзара әрекеттесуіндегі өзгерістер көрініс тапты. Ата-аналар нақты көмек ұсына бастады және мектептегі оқу іс-шараларын дайындауға және өткізуге қатыса бастады. Мектеп оқушыларды дербес өмірге дайындайды, белсенді өмірлік ұстанымы бар адамдарды тәрбиелейді және қоғамдық өмірге қатысу дағдыларын ұсынады деп санайтын ата-аналардың саны артты. Мұғалімдер ата-аналармен қарым-қатынас жасаудың әр түрлі әдістерін белсенді қолдана бастады, көбінесе ата-аналарды балаларды тәрбиелеу мен оқытуда өзара әрекеттестікке тарту. Осылайша, біз бұл бастауыш сынып мұғалімі мен оқушылардың ата-аналары арасындағы өзара әрекеттесу технологиясы оң нәтиже берді деп санаймыз - ата-аналар мектеппен белсенді қарым-қатынас жасай бастады және балаларды тәрбиелеудегі мектептің рөліне көбірек қызығушылық танытты. Ал мұғалімдер үшін тәрбие оқыту сияқты маңызды болды, яғни мұғалімдер мен ата-аналардың өзара әрекеттестігі едәуір өсті, бұл бала тәрбиесіндегі ынтымақтастыққа тиімді әсер етті.

Әдебиеттер тізімі

1 Мысли и высказывания знаменитых людей о семье и браке, матери и материнстве, отцах и отцовстве, о семейном воспитании. — [ЭР]. Режим доступа: <http://vscolu.ru/articles/vyskazyvaniya-znamenitых-lyudej-o-seme.html>

2 Алтынбай Ш. Педагогические условия повышения воспитательного влияния родителей на детей в семье: дисс. ... канд.пед.наук. 13.00.01. - Алматы, 2004.

3 Ансабаева А.Д., Майлыбаева Г.С. Бастауыш сынып оқушыларын тәрбиелеу үдерісінде мектеп пен отбасының өзара әрекеттестігі Абай атындағы Қазақ ҰПУ. «Хабаршы». «Педагогикалық ғылымдар» сериясы, №4(60). 2018, 338б;

4 Торыбаева Ж. Совместная работа школы, семьи и общественности по формированию здорового образа жизни: дисс... канд.пед.наук. 13.00.01. - Шымкент, 2001. - 169 с.

5 Ансабаева А.Д., Майлыбаева Г.С. Взаимодействие школы и семьи в процессе воспитания младших школьников «Научная дискуссия современной молодежи: актуальные вопросы, достижения и инновации» сборник статей IX Международной научно-практической конференции, Состоявшейся 17октября 2019 г. в г. Пенза, 92стр. eLIBRARY ID: 41167382;

6 Mailybaeva G. Zhabykbaeva D., Asanbekova G., Shakirova A., Katshibekova Zh. Patriotic upbringing as a defining factor of Personality formation UNIVERSIDAD DEL ZULIA. Facultad Experimental de Ciencias Departamento de Ciencias

Humanas. Maracaibo – Venezuela. www.luz.edu.ve. www.serbi.luz.edu.ve. produccioncientifica.luz.edu.ve. Opción, Año 35, No. 89(2019): 756-772. ISSN 1012-1587/ISSNe: 2477-9385.

7 Иманбаева С.Т., Джанзакова Ш.И., Жубандыкова А.М. Мектептегі тәрбие жүйесін ұйымдастырудың негізі. Абай атындағы ҚазҰПУ-ң ХАБАРШЫСЫ «Педагогика ғылымдары» сериясы, No3(63), 2019 ж.

8 Mailybaeva Topical Problems Of Patriotic Education At Younger Schoolchildren In The Modern Conditions Orsion, Ano35, No.88-2(2019): 926-947 ISSN 1012-1587/ ISSNe: 2477-9385 <http://produccioncientificaluz.org/index.php/opcion/article/view/24232>

9 Mailybaeva G.The role of the family in the education of a primary school student. Абай атындағы Қазақ ҰПУ «Хабаршы». «Педагогикалық ғылымдар» сериясы, №1(65). 2020, 3746;

10 Mailybaeva G.The formation of management skills in junior school children: The analysis of the problem The Social Sciences Year: 2016 Volume: 11 | Issue: 10 | Page No.: 2636-2641 DOI: 10.3923/sscience.2016.2636.2641.SJR=0.153 <http://medwelljournals.com/abstract/?doi=sscience.2016.2636.2641>;

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ СЕМЬИ И ШКОЛЫ В ПРОЦЕССЕ ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Аннотация. Современные семьи развиваются в качественно новых и противоречивых социальных условиях. С одной стороны, происходит обращение общества к проблемам и потребностям семьи, разрабатываются и реализуются комплексные целевые программы для укрепления и повышения ее значимости в воспитании ребенка. С другой стороны, наблюдаются процессы, приводящие к обострению семейных проблем. Это, прежде всего, снижение уровня жизни многих семей, рост числа разводов, негативно влияющих на психику детей, увеличение числа неполных и многодетных семей. Следовательно, в сложившейся сложной ситуации семье необходима системная и квалифицированная помощь со стороны школы. Только в процессе взаимодействия педагогов и родителей можно успешно решить проблему развития личности ученика. Задачей школы в современных условиях является поддержание и развитие интереса к человеку в семье. Педагоги должны помочь родителям увидеть ребенка в его природосообразности. Научить наблюдать за его развитием. Понимать закономерности происходящих изменений. Только на этой основе возможно эффективное взаимодействие семьи и школы в процессе обучения и воспитания.

В статье проанализированы результаты исследования, определены основные вопросы и проблемы совместной работы семьи и школы в воспитании учащихся, определены цели, задачи, возможности, направления, педагогические условия, содержание и формы этого взаимодействия.

Ключевые слова: взаимодействие, воспитание, школа, семья, ребенок, родители, общество, педагогические условия, совместная работа.

FAMILY AND SCHOOL INTERACTION IN THE PROCESS OF EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Abstract. Modern families are developing in qualitatively new and contradictory social conditions. On the one hand, society is turning to the problems and needs of the family, complex targeted programs are being developed and implemented to strengthen and increase its importance in raising a child. On the other hand, there are processes leading to the aggravation of family problems. This is, first of all, a decrease in the standard of living of many families, an increase in the number of divorces that negatively affect the psyche of children, an increase in the number of single-parent families and large families. Consequently, in the current difficult situation, the family needs systematic and qualified assistance from the school. Only in the process of interaction between teachers and parents can the problem of the development of the student's personality be successfully solved. The task of the school in modern conditions is to maintain and develop interest in a person in the family. Educators should help parents see the child in his natural fit. To teach to observe its development. Understand the patterns of ongoing changes. Only on this basis is effective interaction between the family and the school possible in the process of education and upbringing.

The article analyzes the results of the study, identifies the main issues and problems of joint work of the family and the school in the upbringing of students, defines the goals, objectives, opportunities, directions, pedagogical conditions, content and forms of this interaction, joint work.

Key words: interaction, education, school, family, child, parents, society, pedagogical conditions, joint work.

References

- 1 Mysli i vyskazyvaniia znamenityh liudei o seme i brake, materi i materinstve, otchah i otcovstve, o semeinom vospitanii. — [ER]. Rejim dostupa:
- 2 Altynbai Sh. Pedagogicheskie usloviia povysheniia vospitatelnogo vliianiia roditelei na detei v seme: diss. ... kand.ped.nauk. 13.00.01. - Almaty, 2004.
- 3 Ansabaeva A.D., Mailybaeva G.S. Bastauysh synyp okushylaryn tərbielėu yderisinde mektep pen otbasynyn ɵzara ɵrekettestigi Abai atyndary Qazaq YPU. «Habarshy». «Pedagogikalyk ғылымдар» seriiasy, №4(60). 2018, 338b;
- 4 Torybaeva J. Sovmestnaia rabota shkoly, semi i obschestvennosti po formirovaniu zdorovogo obraza jizni: diss... kand.ped.nauk. 13.00.01. - Shymkent, 2001. - 169 s.
- 5 Ansabaeva A.D., Mailybaeva G.S. Vzaimodeistvie shkoly i semi v processe vospitaniia mladshih shkolnikov «Nauchnaia diskussiia sovremennoi molodeji: aktualnye voprosy, dostizheniia i innovacii» sbornik statei IX Mejdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferencii, Sostoiavsheisia 17 oktiabria 2019 g. v g. Penza, 92str. eLIBRARY ID: 41167382;
- 6 Mailybaeva G. Zhabykbaeva D., Asanbekova G., Shakirova A., Katshibekova Zh. Patriotic upbringing as a defining factor of Personality formation UNIVERSIDAD DEL ZULIA. Facultad Experimental de Ciencias Departamento de Ciencias Humanas. Maracaibo – Venezuela. www.luz.edu.ve. www.serbi.luz.edu.ve. produccioncientifica.luz.edu.ve. Opción, Año 35, No. 89(2019): 756-772. ISSN 1012-1587/ISSNe: 2477-9385.
- 7 S.T.Imanbaeva, Sh.I.Djanzakova, A.M. Jubandykova. Mekteptegi tərbiė jyiesin ıymdastyrudyn negizi. Abai atyndary QazYPU-ı HABARShYSY «Pedagogika ғылымдары» seriiasy, No3(63), 2019 j.
- 8 G. Mailybaeva Topical Problems Of Patriotic Education At Younger Schoolchildren In The Modern Conditions Orsion, Ano35, No.88-2(2019): 926-947 ISSN 1012-1587/ ISSNe: 2477-9385 <http://produccioncientificaluz.org/index.php/opcion/article/view/24232>
- 9 Mailybaeva G.The role of the family in the education of a primary school student. Abai atyndary Qazaq YPU «Habarshy». «Pedagogikalyk ғылымдар» seriiasy, №1(65). 2020, 374b;
- 10 Mailybaeva G.The formation of management skills in junior school children: The analysis of the problem The Social Sciences Year: 2016 Volume: 11 | Issue: 10 | Page No.: 2636-2641 DOI: 10.3923/sscience.2016.2636.2641.SJR=0.153 <http://medwelljournals.com/abstract/?doi=sscience.2016.2636.2641>

Information about authors:

Aynur Ansabayeva, teacher-lecturer, Zhetysu University Named after I. Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan, E-mail: aynuransabayeva@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7946-5526>

Gulmira Maylybayeva, PhD, Coordinator of the Dean of the Faculty of Pedagogy and Psychology for Scientific and Educational Work of Zhetysu University named after I. Zhansugurov. microdistrict Musheltoy house 35, apt 67 Taldykorgan, Kazakhstan, E-mail: gulmirasabyr@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0003-0420-4142>